

บทที่ 5

การใช้ความหมายบ่งชี้เป็นนัยเพื่อสื่ออารมณ์ขัน

ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำหน้าที่ถ่ายทอดอารมณ์ขัน (Crystal, 1998, p. 12) โดยมากมักเป็นการเล่นกับตัวภาษา เช่น การดัดแปลงรูปภาษาให้เกิดความขัดแย้งกับรูปภาษาที่เป็นที่ยอมรับตามปกติ (distortion of speech pattern) (Eastman, 1970) อาทิ การเปลี่ยนแปลงสำนวน จากสำนวนเดิมที่ว่า “โตจนหมาเลียตูดไม่ถึงแล้ว” ผู้พูดอาจจะแปลงเป็นสำนวนใหม่ว่า “โตจนเลียตูดหมาไม่ถึงแล้ว” หรือการเล่นคำ (pun) จำพวกคำพ้องเสียง (homophone) คำพ้องความหมาย (homonym) ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่มีผู้หนึ่งถามว่า “Where do fish learn to swim?” และมีผู้ตอบว่า “In a school” (Nash, 1985, p. 141) คำว่า “school” มี 2 ความหมาย ความหมายแรก หมายถึง โรงเรียน และอีกความหมายหนึ่ง คือ ปลา คำพ้องรูป (homonym) คำนี้ก่อให้เกิดคำตอบที่กำกวม นัยหนึ่งอาจหมายถึงปลานั้นเรียนการว่ายน้ำจากโรงเรียน ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่สัตว์น้ำจะเข้าเรียนว่ายน้ำตามหลักสูตรในโรงเรียนเหมือนกับคนทั่วไป แต่อีกนัยหนึ่งหมายความว่าปลาเรียนรู้การว่ายน้ำท่ามกลางฝูงปลาที่อยู่ในทะเลด้วยกัน

จากการอภิปรายข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าการเล่นกับตัวภาษาสามารถสื่ออารมณ์ขันได้ เนื่องจากผู้รับสารจะเห็นความขัดแย้ง เพียงแต่พิจารณาจากรูปภาษา เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์มองเห็นความขัดแย้ง พวกเขาจะรู้สึกมีอารมณ์ขันตามความเชื่อของทฤษฎีความไม่เข้ากัน อย่างไรก็ตาม เรื่องซับซ้อนบางเรื่องต้องผ่านกระบวนการตีความเจตนาจึงจะเข้าใจความตลกนั้นได้ เพราะสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกขบขัน คือ ความคิดที่แฝงอยู่ในถ้อยคำในระดับที่ลึกลงไปอีก (Wilson, 1979) ในบทความนี้ ผู้วิจัยศึกษาการสื่ออารมณ์ขันจากเจตนาในการสื่อสารตามทฤษฎีวรรณกรรม สำหรับบทนี้จะเป็นการศึกษาการสื่ออารมณ์ขันในอีกมุมมองหนึ่ง โดยจะระบุน้ำความคิดที่แฝงอยู่ในถ้อยคำ หรือที่เรียกว่าความหมายบ่งชี้เป็นนัย (implicature) ซึ่งเกิดขึ้นในขณะที่ผู้ร่วมสนทนามีปฏิสัมพันธ์กัน ผลการศึกษาเรื่องการใช้ความหมายบ่งชี้เป็นนัยเพื่อสื่ออารมณ์ขันในงานวิจัยครั้งนี้พบ 2 ประเภท ได้แก่

5.1 ความหมายบ่งชี้เป็นนัยสนทนา

5.2 ความหมายบ่งชี้เป็นนัยแบบแผน

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 ความหมายบ่งชี้เป็นนัยสนทนา

ก่อนที่จะกล่าวถึงความหมายบ่งชี้เป็นนัยสนทนา (conversational implicature) ผู้วิจัยขอเสนอหลักความร่วมมือ เนื่องจากความหมายบ่งชี้เป็นนัยสนทนากับหลักความร่วมมือมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ไกรซ์ (Grice, 1975) เชื่อว่าผู้สนทนายึดถือหลักความร่วมมือในคติทั้ง 4 ประการนี้ร่วมกันเพื่อให้การสื่อสารประสบความสำเร็จ ได้แก่

ก. คติปริมาณ (maxim of quantity) หมายความว่า ผู้สนทนาควรพูดให้ข้อมูลเท่าที่จำเป็นต่อความเข้าใจในการสนทนา โดยไม่ให้ข้อมูลมากหรือน้อยเกินไป

ข. คติคุณภาพ (maxim of quality) หมายความว่า ผู้พูดหลีกเลี่ยงการกล่าวในสิ่งที่เป็นเท็จหรือสิ่งที่ปราศจากหลักฐานที่แน่ชัด

ค. คติความสัมพันธ์ (maxim of relation) หมายความว่า ผู้สื่อสารควรกล่าวเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่กำลังสนทนา

ง. คติวิธีการ (maxim of manner) หมายความว่า ผู้สนทนาพยายามพูดให้กระชับ ได้ใจความ ชัดเจน และเป็นระเบียบ เลี่ยงการพูดคลุมเครือหรือกำกวม

ถ้าผู้สนทนาไม่ปฏิบัติตามในหลักความร่วมมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำผิดต่อคติ อาจจะทำให้เกิด “ความหมายบ่งชี้เป็นนัยสนทนา”

จากการศึกษาข้อมูลละครตลกสถานการณ์ของไทย ผู้วิจัยพบว่า ผู้สื่ออารมณ์ขันมักจะ ไม่ปฏิบัติตามหลักความร่วมมือใน 2 ลักษณะ ได้แก่

5.1.1 การกระทำผิดต่อคติ

5.1.1.2 การฝ่าฝืนคติ

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1.1 การกระทำผิดต่อคติ (flouting a maxim)

การกระทำผิดต่อคติ หมายถึง การที่ผู้พูดไม่ปฏิบัติตามคติในหลักความร่วมมือ ทั้งนี้เนื่องจากผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังค้นหาความหมายบ่งชี้เป็นนัยที่ซ่อนเร้นไว้ในถ้อยคำ ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ห้องพิจารณาคดี หนายกำลังซักถามจำเลยว่า “คุณร่วมหลับนอนกับผู้หญิงคนนี้จริงหรือไม่” ส่วนจำเลยตอบว่า “ผมไม่ได้หลับแม้แต่นิดเดียวเลยครับ” คำพูดของจำเลย ดูประหนึ่งว่าจะไม่ได้ตอบคำถามของทนาย แต่ความจริงแล้ว เขาได้ตอบคำถามเป็นนัย เราสามารถอนุมานได้

จากคำพูดของจำเลยว่าเขาได้ร่วมประเวณีกับผู้หญิงคนนั้นจนแทบไม่ได้หลับไม่ได้นอน (นาริรัตน์ บุญช่วย, 2540, น. 289)

จากการศึกษา พบการกระทำผิดหลักความร่วมมือเพียงคดีเดียว ได้แก่ คดี ความสัมพันธ์ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1 นัดกับเมนั่งคุยกันที่หน้าร้านมินิมาร์ท

นัด: ผู้ชายอะไรไม่รู้โรจิตที่สุด
 เม: แหมคุณนัดนะ ไปว่าพี่สำราญโรจิตได้ไงล่ะคะ พี่เมว่าไม่เห็นแปลก
 เลยนะ
 นัด: หรือว่าไม่จริงล่ะคะ คนอะไรก็ไม่รู้ เข้าห้องน้ำก็ไม่รู้จักปิดประตู เนี่ย
 ดีนะ ตอนที่วิ่งออกมาเนี่ย หมอนั้นเนี่ยยังคิดว่าผ้าออกมาปิดท้น
 ไม่งั้นล่ะก็
 →เม: ว้าย แสดงว่า ตอนคุณนัดเข้าไปเจอพี่สำราญก็อยู่ในห้องน้ำสิ ว้าย กุก
 กุ้ย กุกกุ้ย ♪ เก๊กฮวยถ้วยใหญ่ๆ แซ่เอาไว้อยู่ในตู้เย็น สีม่วงเคี้ยวผ่าน
 มาเห็น สีม่วงเคี้ยวผ่านมาเห็น แอบเปิดตู้เย็นเจอน้ำเก๊กฮวย ชักแงก
 แงก แงก แงก ชักแงก แงก แงก แงก แงก ชักแงก แงก แงก แงก
 แงก ♪

(ช่างสำราญกับสาวร้านชำ/สายลับ...สื่อรัก)

ตัวอย่างนี้ คือ นัดกำลังเล่าให้เมฟังถึงเหตุการณ์ที่เพิ่งประสบมา นัดบอกว่าเมื่อเช้านี้ เธอพบสำราญพนักงานคนหนึ่งในห้องมรกกำลังถ่ายอุจจาระในห้องน้ำโดยไม่ปิดประตู ถึงกระนั้น นัดยังรู้สึกโล่งใจอยู่บ้างที่สำราญหยิบผ้ามาปกปิดร่างกายได้ทันท่วงที เมื่อเมได้ฟังเช่นนั้นแล้วรู้สึก ตื่นตระหนก พร้อมกับพูดว่า “ว้าย กุกกุ้ย กุกกุ้ย” และตามด้วยการร้องเพลง คำพูดดังกล่าวของเม จัดเป็นการกระทำผิดคดีความสัมพันธ์ เพราะคำว่า “กุกกุ้ย” เป็นถ้อยคำที่ไม่อาจจะระบุความหมาย ตามรูปภาษาที่ชัดเจนได้และไม่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่พูดก่อนหน้านี้

การกระทำผิดคดีใดคดีหนึ่งในหลักความร่วมมือ โดยเฉพาะคดีความสัมพันธ์อาจจะ ทำให้เกิดความหมายบ่งชี้เป็นนัยสนทนาได้ สำหรับตัวอย่างนี้ สามารถกล่าวโดยรวมได้ว่า การพูด สิ่งที่ไม่สัมพันธ์กันของเมใช้ว่าจะไม่มีเหตุผล แท้ที่จริงแล้ว เมอาจจะต้องการชี้แนะความหมายบ่งชี้ เป็นนัย ซึ่งผู้รับสารต้องตีความโดยพิจารณาจากบริบทแวดล้อม หรือเรียกว่า “ความหมายบ่งชี้เป็น นัยจำเพาะ” (particularized implicature) ในที่นี้ เป็นไปได้มากกว่าความหมายบ่งชี้เป็นนัยจำเพาะ

เป็นเรื่องเกี่ยวกับเพศซึ่งไม่อาจพูดอย่างเปิดเผยได้ ดังนั้น เมจึงเอ่ยคำว่า “ก๊ิกก๊วย” ซึ่งน่าจะหมายถึง สิ่งของบางสิ่งที่มีสีดำหรือสีคล้ำ หรือ สิ่งใดก็ตามที่อยู่ในที่มืด แทนการพูดเรื่องเพศอย่างตรงไปตรงมา

การหยิบยกเรื่องเพศมาพูดถึงสามารถสร้างอารมณ์ขันได้ (Wilson, 1979) เนื่องจาก ทฤษฎีการปลดปล่อยเชื่อว่ามนุษย์เรามักจะหัวเราะด้วยความพึงพอใจ เมื่อได้ปลดปล่อย สิ่งต้องห้าม จำพวกเรื่องเพศให้เป็นอิสระ อย่างไรก็ตาม สำหรับคนบางกลุ่ม เรื่องเพศเป็นสิ่งที่ควรปกปิด ไม่เหมาะสมที่จะนำมากล่าวถึง และไม่อาจยอมรับได้ว่าเรื่องเพศจะสามารถสร้างความขบขันหรือความสนุกสนานแต่อย่างใด สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบการสร้างอารมณ์ขันที่เกิดจากเรื่องเพศไม่มีใครบอຍนัก แต่ในการแสดงตลกบางประเภท เช่น การแสดงตลกในสถานบันเทิงยามค่ำคืน หรือที่เรียกกันว่า “ตลกคาเฟ่” จะสังเกตได้ว่ามักจะมีการอ้างถึงเรื่องเพศอยู่บ่อยครั้ง

5.1.2 การฝ่าฝืนคติ (violating a maxim)

การฝ่าฝืนคติ หมายถึง ผู้สื่อสารจงใจทำให้ผู้รับสารเข้าใจผิด โดยปิดบังข้อเท็จจริงบางส่วน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เป็นการกล่าวโกหกอย่างจงใจนั่นเอง ยกตัวอย่างเช่น

ตัวอย่าง ก.

A: Is there another man?

B: No, There isn't another man.

ตัวอย่าง ข.

A: Dad, can I go to the movies tonight?

B: Did you ask your mum?

A: Yes, of course.

ตัวอย่าง ก. เป็นตัวอย่างของการฝ่าฝืนคติคุณภาพ (ดัดแปลงจาก Thomas, 1995, p. 73) สถานการณ์นี้ คือ สามีเริ่มสงสัยว่าภรรยาของตนปันใจให้ชายอื่น เขาจึงตัดสินใจถามภรรยาอย่างตรงไปตรงมาว่าเธอมีผู้ชายคนอื่นหรือไม่ การที่ภรรยาปฏิเสธเป็นการตอบที่ไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงทั้งหมด เพราะความจริงแล้วเธอมีชู้เป็นผู้หญิง มิใช่ผู้ชาย ส่วนตัวอย่าง ข. ลูกขออนุญาต

พ่อออกไปชมภาพยนตร์ แต่พ่อไม่มีอำนาจตัดสินใจมากเท่ากับแม่ พ่ออยากทราบความเห็นของแม่เสียก่อน จึงถามลูกไปว่าได้ขออนุญาตแม่แล้วหรือยัง ลูกบอกกับพ่อว่าตนได้ไปขออนุญาตแม่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งเป็นความจริงเพียงครั้งเดียว ส่วนข้อเท็จจริงอีกครั้งหนึ่งที่ว่าแม่ไม่อนุญาตนั้นได้ถูกปิดบังเอาไว้

จากความพยายามในการค้นคว้าเท่าที่ผ่านมา พบว่านักภาษาศาสตร์มักกล่าวถึงเพียงการจำแนกประเภทของการกระทำผิดต่อคติ แต่อย่างไรก็ดี แอตตาร์ดโด (Attardo, 1993; 1994) เสนอว่าการฝ่าฝืนคติก็สามารถจำแนกประเภทได้เช่นกัน แต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบที่ว่าถ้อยคำนั้นต้องมีหน้าที่สื่ออารมณ์ขัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการสื่อสารที่เป็นการล้อเล่น ไม่จริงจัง เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาข้อมูลจากละครตลกสถานการณ์ของไทย ผู้วิจัยพบว่าผู้สื่ออารมณ์ขันมักจะฝ่าฝืนคติในหลักความร่วมมือ โดยจำแนกการฝ่าฝืนคติแต่ละคติ ตามลำดับดังนี้

(1) การฝ่าฝืนคติปริมาณ คือ ผู้พูดกล่าวถ้อยคำในปริมาณหรือสภาวะที่น้อยเกินไปหรือมากเกินไป เพื่อลงให้ผู้ฟังรับทราบหรือเข้าใจข้อมูลผิด ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ผู้ป่วยรายหนึ่งไปพบแพทย์เพื่อตรวจรักษา ผู้ป่วยพูดกับแพทย์ว่า “หมอครับ พอผมเอานิ้วกดหน้าผาก ผมเจ็บมาก พอไปกดที่แก้มก็เจ็บเหมือนกัน แม้แต่กดที่ท้องก็ยังเจ็บเหลือเกิน ผมเป็นโรคอะไรครับหมอ” คำบอกเล่าของผู้ป่วยสร้างความฉงนให้กับแพทย์ไม่น้อย แพทย์จึงตัดสินใจส่งคนไข้รายนี้ต่อไปให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญ สัปดาห์ต่อมา เมื่อผู้ป่วยคนเดิมกลับมาหาแพทย์คนเดิม แพทย์ถามเขาว่า “ผู้เชี่ยวชาญบอกว่าคุณเป็นโรคอะไร” ผู้ป่วยตอบว่า “เขาบอกว่านิ้วผมหักครับ” (สรสสาระ, 2543 อ้างในพงศกร บัวทอง, 2545, น. 44-45)

จากการศึกษา พบถ้อยคำสื่ออารมณ์ขันที่มีลักษณะฝ่าฝืนคติปริมาณ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 2 เสียนู ลำดวน และมารวยนั่งสนทนากันเรื่องการจัดซื้อร้านให้เสียนู

มารวย: ดอนเด็กๆ นะ ฉันอยู่กับพระอาจารย์นะ โอ้โหท่านศักดิ์สิทธิ์มาก เสียนู
ลองคิดดูนะ มีคนขับรถจากกรุงเทพเนี่ยนะ ไปนิมนต์ท่านทุกวันเลยอะ
ตั้งชื่อให้ใครนะ โห เฮงทุกคน โดยเฉพาะร้านค้าร้านขายแบบเสียนูเนี่ย
นะ ถ้าเกิดไปให้ท่านตั้งชื่อให้นะ ฮู้อู๊ รวยละ

เสียนู: จริงเหรวะ

มารวย: จริง

เสียนู: แล้วทำไมเราไม่ไปนิมนต์ท่านมาตั้งชื่อให้วะ

→มารวย: ท่านมรณภาพแล้วอะสิ

(บางรักซอย 9/ผู้ปกครองคนใหม่)

เหตุการณ์ในตัวอย่างข้างต้นเป็นการสนทนาระหว่างมารวยกับเฮียหมเกี่ยวกับการตั้งชื่อร้าน คำพูดของมารวยในผลัดแรกจัดว่าเป็นการฝ่าฝืนคติปริมาณด้วยการพูดให้ข้อมูลที่ไม่เพียงพอต่อความเข้าใจของเฮียหม กล่าวคือ มารวยเล่าความสามารถในการตั้งชื่อร้านค้าของพระอาจารย์เท่านั้น โดยมีได้บอกสาระสำคัญที่ว่าปัจจุบันพระอาจารย์รูปดังกล่าวมรณภาพแล้ว ส่วนเฮียหมในฐานะผู้ฟังจึงรับรู้ข้อมูลเพียงส่วนเดียวและแสดงเจตจำนงที่จะนิมนต์พระรูปนั้นมาตั้งชื่อร้านให้ตนสำหรับมารวยได้กล่าวเฉลยว่าพระอาจารย์ท่านนั้นมรณภาพแล้วไว้ในผลัดสุดท้าย

จะเห็นได้ว่า การสนทนาเพื่อสื่ออารมณ์ขันในตัวอย่างที่ 2 มีลักษณะของการฝ่าฝืนคติปริมาณ คือ ผู้สื่ออารมณ์ขันจงใจพูดให้ข้อมูลในปริมาณที่น้อยเกินไป จนเป็นเหตุให้ผู้รับสารเข้าใจข้อมูลผิดว่าพระอาจารย์ยังคงมีชีวิตอยู่ ความเข้าใจผิดของเฮียหมทำให้เกิดเสียงหัวเราะตามทฤษฎีความเหนือกว่า เพราะผู้หัวเราะอาจจะเฝ้ายามในความผิดพลาดของเฮียหม

(2) การฝ่าฝืนคติคุณภาพ คือ ผู้พูดกล่าวถ้อยคำอันเป็นเท็จ ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ที่สามีกำลังอยู่กับผู้หญิงอื่น เมื่อภรรยาโทรศัพท์ถามว่าขณะนี้เขาอยู่ที่ใด ฝ่ายสามีไม่อยากจะให้ภรรยารู้ว่าตนไม่ซื่อสัตย์กับเธอ เขาจึงตอบภรรยาไปว่าเขากำลังนั่งคร่ำเคร่งกับงานอยู่ที่บริษัท คำตอบของสามีจัดว่าเป็นการฝ่าฝืนคติคุณภาพ เนื่องจากการตั้งใจพูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง

จากการศึกษา พบถ้อยคำสื่ออารมณ์ขันที่ฝ่าฝืนคติคุณภาพ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 3 อาเล้งกำลังรับโทรศัพท์ทวงหนี้จากต้นที่บ้านย่านเยาวราช

อาเล้ง: นู โทรมมาแต่เช้าเลย

(อาเล้งรับสายโทรศัพท์มือถือ)

→อาเล้ง: ฮัลโหล ไอ้ต้นเหรอ ไร้ ฉันเอาเงินให้แกแน่นอนนะ แต่คงวันนี้ไม่ได้
หรรอก เพราะตอนนี้ฉันอยู่ที่สุราษฎร์อะ

(เฮง เฮง เฮง/รถมือสอง)

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สืบเนื่องมาจากการที่อาเล้งเป็นหนี้เพื่อนชื่อต้น จำนวน 3,000 บาท เข้าวันหนึ่งอาเล้งได้รับโทรศัพท์ทวงหนี้จากต้น แต่เขายังไม่มีเงินจะคืนให้เพื่อน ทันใดนั้นอาเล้งจึงออกอุบายหลอกเพื่อนว่าเขาไม่สามารถเดินทางนำเงินไปคืนให้ต้นซึ่งอยู่ทางกรุงเทพฯ ภายในวันนี้

ได้ โดยให้เหตุผลว่าตอนนี้ตนอยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี อันที่จริงแล้ว ขณะนี้เขาอยู่ที่บ้านละแวกเขาวราช ไม่ได้อยู่จังหวัดทางภาคใต้ตามที่กล่าวอ้าง คำพูดของอาเล้งในผลัดที่ 2 จัดเป็นการฝ่าฝืนคติคุณภาพ เพราะสิ่งที่อาเล้งพูดขัดแย้งกับความจริง คำพูดที่ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงสามารถสื่ออารมณ์ขันได้ตามทฤษฎีความไม่เข้ากัน

ตัวอย่างที่ 4 ลำดวน มารวย ชัดเจน และแมนนิ่งคุยกันในบ้านเฮียหมู

- มารวย: งวดนี้นะ อ้ายถูกเลขท้ายสองตัวนะ
 ลำดวน: อีหยังบ่
 มารวย: อ้ายก็เลยมีของขวัญมาลงให้พวกเฮาสองคน อ้ายให้ลำดวนทายน
 เอาอีหยังนี่
 ลำดวน: อีหยังน้อย
 มารวย: แป่ว
 (มารวยพูดพร้อมกับชูโทรศัพท์มือถือขึ้นเหนือศีรษะ)
 → ลำดวน: ว้าว รีโมท
 (ท): เย้ย (ทำท่าตกใจ)
 ลำดวน: รู้ว่าโทรศัพท์มือถือเครื่องใหม่
 (บางรักขอย 9/ปฐมนิเทศ)

สถานการณ์ในตัวอย่างนี้ คือ มารวยถูกรางวัลเลขท้ายสองตัวจากสลากกินแบ่งรัฐบาล เขานำเงินที่ได้ไปซื้อโทรศัพท์มือถือให้เป็นของขวัญแก่ลำดวนแฟนสาว เมื่อลำดวนเห็นโทรศัพท์มือถือในมือของมารวย เธอแสดงอาการตื่นเต้นดีใจพร้อมกับพูดว่า “ว้าว รีโมท” ในผลัดที่ 6 จะเห็นได้ว่าลำดวนไม่ยึดถือคติคุณภาพ ในกรณีนี้ลำดวนสามารถมองเห็นและรับรู้แน่ชัดว่าสิ่งที่มารวยถืออยู่นั้นเป็นโทรศัพท์มือถือ แต่เธอพูดเท็จโดยบอกว่าสิ่งที่เห็นเป็นรีโมทคอนโทรล (remote control) หรือเครื่องควบคุมระยะไกลเพื่อแกล้งทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิดคิดว่าตนโกงเขา

การฝ่าฝืนคติคุณภาพในตัวอย่างนี้สามารถสื่ออารมณ์ขันได้ เนื่องจากผู้หัวเราะจะมองเห็นความขัดแย้งระหว่างความเป็นจริงกับสิ่งที่พูด ความขัดแย้งหรือความไม่ลงรอยกันเป็นที่มาของอารมณ์ขันตามหลักการของทฤษฎีความไม่เข้ากัน

(3) การฝ่าฝืนคติความสัมพันธ์ คือ ผู้พูดประสงค์จะกล่าวถ้อยคำวาทะที่มีเนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังสนทนาในขณะนั้น หรือตั้งใจจะเปลี่ยนหัวข้อสนทนาอย่างฉับพลัน

ยกตัวอย่างเช่น ลูกค้ากล่าวกับเจ้าของร้านอาหารว่า “กู๊ด มอร์นิง” (good morning) ซึ่งแปลตรงตัวว่าอรุณสวัสดิ์เพื่อทักทายเจ้าของร้านอาหาร ขณะที่เจ้าของร้านตอบว่า “กูทำกับข้าวอยู่” จะเห็นได้ว่า ผู้ฟังไม่ได้กล่าวทักทายตอบ แต่กลับบอกว่าตนกำลังทำอะไร คำตอบของผู้ฟังในตัวอย่างนี้อาจจัดว่าเป็นการฝ่าฝืนคติความสัมพันธได้ เพราะเนื้อหาไม่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้พูดได้กล่าวถึงก่อนหน้านั้น เป็นต้น

จากการศึกษา พบถ้อยคำสื่ออารมณ์ขันที่ฝ่าฝืนคติความสัมพันธ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 5 ภายหลังจากทราบข่าวว่าอาจุประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ บรรดาลูกหลานและคนรักใคร่นับถือต่างพากันมาที่โรงพยาบาลเพื่อสอบถามอาการของอาจุ

- อาเจ็ง: คุณหมออะ คุณหมออะ อา อา อามามีอาการเป็นยังงัยบ้างอะเนี่ย
 หมอ: ใจเย็นๆ ก่อนนะครึบ อาการคนไข้ตอนนี้ไม่มีอะไรน่าเป็นห่วง นอกจาก
 หายใจเองไม่ได้เท่านั้นเองครึบ
 อาบุง: อย่างนี้ไม่เรียกว่าอาการโคม่าหรือคะ
 หมอ:ไม่ถึงขั้นโคม่าหรอกครึบ แค่ 50-50 เท่านั้นเอง
 → แจ็ค: 50-50 แพงไปครับหมอ 80-20 ได้ไหมครับ

(เฮง เฮง เฮง/อาม่า โคม่า)

ในตัวอย่างนี้ อาจุประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ บรรดาลูกหลานและคนรักใคร่นับถือต่างพากันมาเยี่ยมที่โรงพยาบาล อาเจ็งลูกสะใภ้สอบถามอาการของอาจุกับหมอย่างร้อนใจ แพทย์ผู้รักษากล่าวว่าอาการป่วยของคนไข้อยู่ในขั้นวิกฤติและใช้คำว่า “50-50” เพื่อบอกเป็นนัยว่าโอกาสที่ผู้ป่วยจะรอดชีวิตหรือเสียชีวิตมีความเป็นไปได้เท่ากัน อย่างไรก็ตาม ขณะที่คนอื่นกำลังสนใจใคร่รู้อาการป่วยของอาจุ แจ็คกลับพูดสิ่งที่ยูนอกประเด็นการสนทนาในผลสุดท้ายโดยนำคำพูดของหมอที่ว่า “50-50” มาตีความเป็นเรื่องของการต่อรองราคา

ตัวอย่างนี้พบว่ามี การฝ่าฝืนคติความสัมพันธในแง่ที่ว่าผู้พูดหรือแจ๊กล่าวสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องที่กำลังสนทนา กล่าวคือ การสนทนาในช่วงต้นเกี่ยวข้องกับอาการป่วยของอาจุ แต่ในผลสุดท้าย หัวข้อการสนทนากลับถูกเบี่ยงเบนไปเป็นเรื่องของการต่อรองราคา จะเห็นได้ว่าเรื่องที่แจ๊คพูดไม่เข้ากับหัวข้อสนทนาก่อนหน้านี้ และความขัดแย้งนี้เป็นที่มาของอารมณ์ขันตามทฤษฎีความไม่เข้ากัน

ตัวอย่างที่ 6 ชัดเจนเดินมาหาแบ่งซึ่งเป็นลูกสาวเจ้าของบ้านเช่าที่เขาพักอยู่

ชัดเจน: นี่คุณแบ่ง
 แบ่ง: ฮะ
 ชัดเจน: แหม ดูวันนี้ท่าทางหน้าตามีความสุขมากเหลือเกินนะครับ
 แบ่ง: แต่ก็คงจะไม่มีความสุขเท่าคนบางคนหรอก
 ชัดเจน: นี่พูดจาเหมือนรู้เรื่องอะไรเลยนะ
 → แบ่ง: รู้อะไร รู้รู้อะไรไม่รู้รู้วิชา รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี

(บางรักซอย 9/ปทุมทอง)

เรื่องราวเริ่มจากชัดเจนคิดว่าตนเป็นคนที่ทำให้ปทุมตั้งครม ต่อมาเมื่อความจริงปรากฏว่าปทุมไม่ได้ตั้งครมตามข่าวลือ ชัดเจนจึงกลับบ้านเช่าด้วยความรู้สึกโล่งใจ ระหว่างทางที่จะเดินเข้าบ้าน ชัดเจนสังเกตเห็นแบ่งนั่งยิ้มอย่างอารมณ์ดี เขาจึงพูดหยอกเย้าว่าวันนี้แบ่งคงมีความสุขมาก แบ่งพูดตอบว่าแม้ตนจะมีความสุข แต่คงไม่มากเท่ากับความสุขที่ชัดเจนได้รับ ในตอนนี้ เนื่องจากเธอได้ทราบเรื่องที่ชัดเจนไม่ได้ทำให้ปทุมตั้งครมจากคำบอกเล่าของน้องชาย แล้ว คำพูดของแบ่งทำให้ชัดเจนรู้สึกสงสัยว่าเธออาจจะทราบเรื่องราวดังกล่าวซึ่งชัดเจนประสงค์จะให้เป็นการลับ แต่แบ่งรีบพูดเฉลไดยกการกล่าวลำนวนว่า “รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี” ซึ่งไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อสนทนาที่กำลังดำเนินอยู่

ในตัวอย่างนี้ การพูดสำนวนไทยของแบ่งในผลสุดท้ายเป็นการฝ่าฝืนคติความสัมพันธ เพราะถ้าถ้อยคำที่กล่าวไม่ได้มีความเกี่ยวเนื่องกับเรื่องที่สนทนา การที่แบ่งพูดออกนอกประเด็น การสนทนา ทั้งนี้เนื่องจากเธอไม่ต้องการให้ชัดเจนทราบว่าเธอรู้เรื่องราวของเขา ในตัวอย่างนี้ ความขบขันอาจเกิดจากการที่ผู้ฟังมองเห็นความไม่สัมพันธกันระหว่างคำพูดของแบ่งในผลสุดท้ายกับเรื่องราวที่กำลังสนทนา ความไม่ลงรอยกันสามารถทำให้เกิดความขบขันได้ตามทฤษฎีความไม่เข้ากัน

(4) การฝ่าฝืนคติวิธีการ คือ ผู้พูดเจตนาถ้อยคำที่คลุมเครือ กำกวม หรือไม่ชัดเจน เพื่อหลอกให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจผิด เช่น เหตุการณ์ที่นักกอล์ฟหนุ่มพาภรรยาไปที่สนามกอล์ฟ นักกอล์ฟคนดังกล่าวตั้งท่าวางสวิงอยู่นาน แต่ยังไม่ตัดสินใจตีลูกเสียที เพื่อนของเขาจึงถามอย่าง หงุดหงิดว่า “เมื่อไรจะตีซะที” เขาอธิบายว่า “เมื่อยฉันยืนมองอยู่บนคลับเฮาส์ ฉันจะตีพลาดไม่ได้ เด็ดขาด” เมื่อเพื่อนของเขาได้ฟังคำชี้แจง จึงพูดขึ้นว่า “เลิกคิดเถอะ ดีแรงแค่นั้น ลูกกอล์ฟก็ไม่โดน เมียนายหรอก” (สรรสาระ, 2543 อ้างในพงศกร บัวทอง, 2545, น. 50) จะเห็นได้ว่าประโยค “ฉันจะ

ตีพลาดไม่ได้เด็ดขาด” มีความกำกวม เพราะนักกอล์ฟผู้นั้นไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าตนไม่ต้องการให้เกิดความผิดพลาดอย่างไร เพื่อนของเขาจึงตีความว่าเขาต้องการตีลูกกอล์ฟให้ถูกกรรยาเพื่อหมายปลิดชีพ ทั้งที่ความจริงแล้วเขาอาจต้องการตีลูกกอล์ฟให้ลงหลุมอย่างแม่นยำเพื่ออวดฝีมือแก่กรรยาก็ได้

จากการศึกษา พบถ้อยคำสื่ออารมณ์ขันที่ฝ่าฝืนคติวิธีการ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 7 พ่อของสะมะชายปลอมตัวเป็นหญิงชราตามหาลูกชายในซอยสามแยก เมื่อตายพบเข้าจึงหวังโยถามว่าไม่มีญาติพี่น้องมาช่วยตามหาหรืออย่างไร

- ตาย: หมายถึงญาติพี่น้อง ไม่มีเลยหรือใครรับป่า
- พ่อสะมะชาย: ก็มี มีน้องสาว มีน้องชายกับน้องสาว
- ตาย: อ้อ
- พ่อสะมะชาย: อีกคนอยู่เชียงใหม่ อีกคนอยู่ระยองลูก ไ้คนระยอง เอ้ย นู่นๆ
ไ้ระยองน้องชาย ไ้คนเชียงใหม่น้องสาว
- เฮียเจ็ด: แล้วไม่เอาไปอยู่ด้วย
- พ่อสะมะชาย: อีกคนหนึ่งจะให้ไปอยู่เชียงใหม่ อีกคนหนึ่งก็จะให้ไปอยู่ระยอง
- เฮียเจ็ด: เออ ดีเนอะ พี่น้องรักใคร่กัน แย่งกันเลี้ยงดู
- พ่อสะมะชาย: แย่งอะไรละ ไ้ระยองจะให้ไปอยู่เชียงใหม่ ไ้คนเชียงใหม่จะให้ไปอยู่ระยองเว้ย

(สามแยกจวงเจริญ/คลองตุงชน)

ในสถานการณ์นี้ พ่อของสะมะชายปลอมตัวเป็นหญิงชราตามหาลูกชายในซอยสามแยก เมื่อตายคนที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้นมาเห็นเข้าจึงถามว่าเขาไม่มีญาติหรืออย่างไร พ่อของสะมะชายตอบว่า เขามีน้องชายซึ่งอยู่ที่จังหวัดระยองกับน้องสาวซึ่งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ คนหนึ่งจะให้ไปอยู่ที่จังหวัดระยอง ส่วนอีกคนจะให้ไปอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่

คำพูดของพ่อสะมะชายในผลัดที่ 6 จัดว่าเป็นการฝ่าฝืนคติวิธีการ เพราะผู้พูดเจตนาให้ประโยคนี้มีความกำกวม ผู้พูดเลือกใช้คำว่า “อีกคนหนึ่ง” โดยไม่ระบุว่าเป็นน้องชายหรือน้องสาว ความหมายของประโยคจึงสามารถสื่อความไปได้ 2 ทิศทาง คือ ประการแรก น้องทั้ง 2 คนของผู้พูดต่าง ร้องขอให้พี่มาอยู่กับตน หรือประการที่ 2 น้องทั้ง 2 คนของผู้พูดต่างผลักไสให้พี่ไปอยู่กับอีกคนหนึ่ง การค้นหาความหมายของเฮียเจ็ดสามารถอธิบายได้ตามทฤษฎีความสัมพันธ์ (relevance theory) กล่าวคือ ทฤษฎีความสัมพันธ์กล่าวถึงประเด็นการสื่อสารแบบตรง

(ostensive communication) (Sperber and Wilson, 1995) ว่าคนเรามักจะเลือกตีความเจตนาของผู้พูดที่คาดว่ามีแนวโน้มจะเป็นมากที่สุด ยกตัวอย่างเช่น ถ้อยคำที่ว่า “เธออ้วนขึ้นมาก” ความหมายที่มนุษย์เรามักจะเลือกตีความเป็นอันดับแรก คือ “เธอ” คงจะทานอาหารในปริมาณที่มากกว่าความต้องการของร่างกายจนเป็นเหตุให้น้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว เธออาจจะป่วยเป็นโรคที่ต้องทานยาซึ่ง ทำให้เกิดผลข้างเคียงคืออาการตัวบวมก็เป็นได้ กรณีการค้นหาความหมายของเสียเจ็ดมีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ ถ้อยคำที่ว่า “อีกคนนึงจะให้ไปอยู่เชียงใหม่ อีกคนหนึ่งก็จะให้ไปอยู่ระยอง” ความหมายที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด คือ น้องชายและน้องสาวของพ่อสะมะชายต่างมี ความกตัญญูและปรารถนาอยากจะได้ดูแลพี่ อย่างไรก็ตาม การอนุมานในลักษณะดังกล่าวเป็นความเข้าใจที่ผิด เพราะพ่อสะมะชายได้พูดเฉลยไว้ในผลัดสุดท้ายว่าแท้ที่จริงแล้ว ญาติพี่น้องที่มีอยู่ของเขาต่างไม่มีใครอยากให้เขาไปอยู่ด้วย การตีความสารผิดพลาดเป็นที่มาของอารมณ์ขันตามทฤษฎีความเหนือกว่า เพราะผู้หัวเราะอาจรู้สึกว่าเขาเจตนาโง่เขลาที่เข้าใจสารคลาดเคลื่อน หรือความขบขันอาจเกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงที่ผู้พูดเปิดเผยภายหลังนั้นไม่สอดคล้องกับความคิดของผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 8 แมนเดินเข้ามาในบ้านเสียหมู

- มารวย: อ้าว ไ้แมน มึงไปเงินอะไรมาวะ หน้าแดงเชียว
- แมน: เงินที่ไหนแล้ว โดนตบมาอะดิ ไร่ ไ้เงิน
- ชัดเจน: อะไรวะ
- แมน: กูเสียหมดทุกสิ่งทุกอย่างแล้วเนีย เสียคนที่รัก เสียหน้าที่การงาน
 เสียแม้กระทั่งความเป็นตัวของตัวเอง
- ชัดเจน: เฮ้ย ไม่ต้องห่วงเว้ยเพื่อน ใจเย็นๆ อย่าพุ่มพวยไป อย่างน้อยมึงก็ยังไม่ได้เสียอีกอย่างเว้ย
 (แมนใช้มือทั้ง 2 ข้างปิดที่ปากางเกง)
- ชัดเจน: ไม่ใช่
- แมน: อะไรอะ
- ชัดเจน: หมายถึงเสียชีวิต

(บางรักซอย 9/ผู้ปกครองคนใหม่)

บทสนทนาในตัวอย่างนี้เกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ที่คู่รักของแมนสืบทราบว่าแมนมีผู้หญิงคนอื่น เขาจึงถูกคู่รักทำร้ายร่างกาย แมนนำพาร่างที่เต็มไปด้วยรอยฟกช้ำกลับมาที่ร้านเสียหมู

แมนพูดบ่นว่าตนได้สูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นคนรัก การงาน หรือความเป็นตัวเอง เมื่อชัดเจนได้ฟังแล้ว เขาได้ตอบว่าแมนโชคดีแล้วที่ยังไม่เสียอีกบางสิ่งไป

คำพูดของชัดเจนในผลัดที่ 5 จัดได้ว่าฝ่าฝืนคติวิธีการ เนื่องจากถ้อยคำของเขากำกวม กล่าวคือ ชัดเจนไม่ระบุในผลัดนี้ว่า “เสียอีกอย่าง” หมายถึงการสูญเสียสิ่งใด กรณีนี้แมนตีความ ถ้อยคำของชัดเจนว่าเขาโชคดีที่ไม่ได้สูญเสียอวัยวะแสดงความเป็นเพศชายซึ่งเป็นความเข้าใจผิด ชัดเจนเฉลยในผลัดสุดท้ายว่าตนหมายถึงเสียชีวิต ในตัวอย่างนี้ อารมณ์ขันอาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้หัวเราะรู้สึกว่าคุณฉลาดกว่าและหัวเราะในความบกพร่องของแมนที่เข้าใจสารผิดพลาด หรือ หากพิจารณาอีกมุมหนึ่ง ความขบขันอาจเกิดจากการที่แมนตีความสารไปสัมพันธ์กับเรื่องเพศ การอ้างถึงเรื่องเพศซึ่งเป็นสิ่งต้องห้ามสามารถล้ออารมณ์ขันได้ตามทฤษฎีการปลดปล่อย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าความหมายบ่งชี้เป็นนัยที่แฝงมากับถ้อยคำล้ออารมณ์ขันอาจเกิดจากทั้งการกระทำผิดต่อคติและการฝ่าฝืนคติได้ มิใช่เพียงแต่การกระทำผิดต่อคติอย่างที่คุณส่วนใหญ่มักเข้าใจกัน

อารมณ์ขันสามารถเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ เมื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์ภายใต้แนวคิดเรื่องคติการสนทนาในหลักความร่วมมือ พบว่าผู้พูดมักจะล้ออารมณ์ขันด้วยการฝ่าฝืนคติมากกว่าการกระทำผิดต่อคติ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อารมณ์ขันที่ปรากฏในละครตลกสถานการณ์บ่อยครั้งมีมูลเหตุมาจาก “ความจงใจในการพูดเท็จเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจผิด” มากกว่า “ความจงใจในการแฉเพียงบางสิ่งและปล่อยให้ผู้ฟังระบุนหาเจตนาของผู้พูดเอง” เอกลักษณะเฉพาะของการล้ออารมณ์ขันในการแสดงละครประเภทนี้ในอีกแง่มุมหนึ่ง คือ เมื่อผู้พูดเห็นว่าผู้ฟังหลงเชื่อคำโกหกของตนแล้ว ในช่วงถัดมา ผู้พูดจะเฉลยข้อมูลที่แท้จริง ณ จุดนี้เองที่มักพบว่าจะมีเสียงหัวเราะเกิดขึ้น หากเปรียบเทียบกับ การสื่อสารทั่วไปในชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตถึงความแตกต่าง ดังนี้ เมื่อผู้พูดเปิดเผยความจริงในสิ่งที่เคยหลอกลวงผู้ฟังเอาไว้ วัจนผลที่ได้จะเป็นการแสดง ความไม่พอใจหรือความขุ่นเคืองมากกว่าการเกิดอารมณ์ขันหรือเสียงหัวเราะ ในตัวอย่างที่ 2 (ดูหน้า 94-95) ความจริงที่ได้รับการเปิดเผยในภายหลังว่า “พระรูปดังกล่าวได้มรณภาพแล้ว” ไม่ถือว่าเป็นที่มาของเสียงหัวเราะ แต่สาเหตุที่แท้จริงน่าจะเกิดจากรู้สึกเหนือกว่าของผู้พูด โดยที่ผู้พูดสามารถหลอกผู้ฟังให้เข้าใจไปก่อนหน้านี้ว่าพระรูปดังกล่าวยังมีชีวิตอยู่ได้สำเร็จ หรือ อาจเกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความเข้าใจของผู้ฟัง ซึ่งผู้ฟังถูกลวงให้เข้าใจสารคลาดเคลื่อนไปก่อนหน้านี้ หรือ ในตัวอย่างที่ 7 (ดูหน้า 99) ผู้หัวเราะไม่ได้รู้สึกตลกไปกับการเปิดเผยความหมายบ่งชี้เป็นนัยที่ว่าจริงๆ แล้ว “น้องชายซึ่งอยู่ที่ระยองจะให้พ่อสะมะชายไปอยู่ที่เชียงใหม่ ส่วนน้องสาวซึ่งอยู่ที่เชียงใหม่จะให้พ่อสะมะชายไปอยู่ที่ระยอง” แต่ความขบขัน

เกิดจากความเพี้ยนพลาของผู้ฟัง เพราะผู้ฟังถูกผู้สื่อสารอารมณ์ขันพุดลวงให้เข้าใจสารผิดในผลัดก่อนหน้านั้น หรืออารมณ์ขันอาจเกิดจากความจริงที่ได้รับการเปิดเผยภายหลังนั้นไม่ตรงกับ ความเข้าใจของผู้ฟัง เนื่องจากผู้ฟังถูกลวงให้เข้าใจสารผิด

จากการอภิปรายข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้สื่อสารอารมณ์ขันมักจะไม่ปฏิบัติตามหลักความร่วมมือเพื่อสร้างความขบขัน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าผู้สื่อสารอารมณ์ขันอาจสื่อความตลกได้ โดยจะปฏิบัติตามหลักความร่วมมือหรือไม่ก็ตาม เพราะอารมณ์ขันนั้นเกิดขึ้นจาก “ความหมายบ่งชี้เป็นนัยแบบแผน” โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.2 ความหมายบ่งชี้เป็นนัยแบบแผน

ความหมายบ่งชี้เป็นนัยแบบแผน (conventional implicature) ต่างจากความหมายบ่งชี้เป็นนัยสนทนาในแง่ที่ว่าความหมายบ่งชี้เป็นนัยแบบแผนไม่ได้เกิดขึ้นจากการไม่ปฏิบัติตามหลักความร่วมมือ ความหมายบ่งชี้เป็นนัยประเภทนี้มีลักษณะตายตัวสูง อันหมายความว่าความหมายบ่งชี้เป็นนัยจะยังคงอยู่เดิม แม้ว่าบริบทจะเปลี่ยนไป สังเกตได้จากคำบางคำที่ใช้ เช่น “but”, “even”, “therefore”, “yet”, “for” เป็นต้น (Levinson, 1983; Thomas, 1995) ยกตัวอย่าง คำว่า “but” เป็นคำสันธานแสดงความขัดแย้ง เมื่อนำคำนี้เข้าประกอบกับประโยคใดและในบริบทใดก็ตาม คำว่า “but” ก็ยังคงทำหน้าที่แสดงความขัดแย้งอยู่เช่นเดิม ดังประโยค “Marry suggested black, but I chose white” (Yule, 1996, p. 45) การใช้คำเชื่อม “but” ในประโยคนี้อาจทำให้ผู้ฟังอนุมานว่าผู้พูดเป็นคนที่เชื่อมั่นในความคิดของตนเอง จึงไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของแม่ หรือนำมาประยุกต์ใช้อธิบายตัวอย่างประโยคความรวมในภาษาไทยที่ว่า “ฉันทำงานแต่เช้าลับ” แท้ที่จริงแล้ว ประโยค “ฉันทำงาน” กับ “เช้าลับ” ไม่ได้มีเนื้อความที่เกี่ยวข้อกัน แต่เนื่องด้วยมีการใช้คำสันธาน “แต่” ทำให้ประโยคความรวมนี้มีความหมายขัดแย้งกัน เมื่อผู้ใดก็ตามที่ได้ฟังประโยคนี้อาจอนุมานไปว่าผู้พูดรู้สึกว่ายานคนนั้นเกียจคร้าน และไม่พอใจที่ตนต้องทำงานคนเดียวในขณะที่ชายผู้นั้นหลับสบาย

จากการศึกษา พบความหมายบ่งชี้เป็นนัยแบบแผนที่สามารถสื่อสารอารมณ์ขันได้ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 9 บัวศรีและโสภิตกิตาผงะและเดินถอยไปข้างหลัง เมื่อพบเห็นชาคริตมีเม็ดพองใสขึ้นตามตัวทั่วร่างกาย

บัวศรี: โถ ทำไมเป็นมากอย่างนี้ล่ะคะ

ชาคริต: เอ่อ มันผุดนะครับ คุณบัวศรีรังเกียจผมหรือครับ
 → โสภิตภิตา: อ้อ คุณบัวศรีไม่รังเกียจหรอกค่ะ แต่คุณบัวศรีไม่อยากจะเข้าใกล้
 (โคกคุณตระกุกไข่/การมีโรคเป็นลามอันประเสริฐ)

ในตัวอย่างนี้ บัวศรีกับโสภิตภิตาไปเยี่ยมชาคริตที่บ้าน ชาคริตป่วยเป็นโรคอีสุกอีใสและมีเม็ดพองใสขึ้นตามตัวทั่วร่างกาย เมื่อบัวศรีกับโสภิตภิตาเห็นเข้าจึงตกใจและเดินถอยห่าง ชาคริตเห็นปฏิกิริยาของบัวศรีแล้ว เขาจึงเอ่ยถามว่าเธอรังเกียจเขาหรือไม่ ทันใดนั้นโสภิตภิตาได้ตอบสวนขึ้นมาว่า “คุณบัวศรีไม่รังเกียจหรอกค่ะ แต่คุณบัวศรีไม่อยากจะเข้าใกล้”

คำพูดของโสภิตภิตามีความหมายบ่งชี้เป็นนัยแบบแผนจากการใช้คำสันธาน “แต่” การใช้คำสันธาน “แต่” เชื่อมประโยค “คุณบัวศรีไม่รังเกียจหรอกค่ะ” กับ “คุณบัวศรีไม่อยากจะเข้าใกล้” ที่มีเนื้อความขัดแย้งกันเช่นนี้ ทำให้ความหมายของประโยคไม่สมเหตุสมผลกับหลักความเป็นจริง กล่าวคือ โดยปกติแล้ว ถ้าหากมนุษย์เราไม่รู้สึกรังเกียจใครคนใดคนหนึ่ง เราคงไม่เกียจจนที่จะเข้าใกล้คนนั้น อย่างไรก็ตาม ความผิดธรรมชาติหรือความผิดไปจากความเป็นจริงสามารถทำให้เกิดอารมณ์ขันขึ้นได้ตามทฤษฎีความไม่เข้ากัน

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ถ้าจำคำว่า “แต่” ไปผนวกเข้ากับประโยค 2 ประโยคที่มีเนื้อความขัดแย้งกันอยู่แล้วอาจเป็นผลให้เกิดความหมายบ่งชี้เป็นนัยแบบแผนที่ผิดธรรมชาติ ลองพิจารณาอีกตัวอย่างหนึ่ง เช่นตัวอย่างประโยค “ฉันเกลียดไก่ทอดแต่ฉันกินหมดจนเหลือแต่กระดูก” การใช้คำสันธาน “แต่” เชื่อม 2 ประโยคที่มีเนื้อความในลักษณะนี้ทำให้ความหมายของถ้อยคำไม่สมเหตุสมผลในแง่ที่ว่าถ้าหากผู้พูดไม่ชอบอาหารประเภทไก่ทอด ผู้พูดก็ไม่น่าจะทานจนหมดจนเหลือแต่กระดูก ความไม่สมเหตุสมผลของถ้อยคำในกรณีดังกล่าวนี้เป็นที่มาของอารมณ์ขันได้ตามทฤษฎีความไม่เข้ากัน

อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยแนวคิดเรื่องความหมายบ่งชี้เป็นนัยแบบแผนเป็นแนวคิดซึ่งมักได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีเนื้อหาที่ค่อนข้างหละหลวมและมีขอบเขตที่ไม่ชัดเจนหากพิจารณาในระดับที่ลุ่มลึกลงไป (Levinson, 1983) อีกทั้งปริมาณข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความหมายบ่งชี้เป็นนัยแบบแผนยังมีน้อยเกินกว่าที่จะสรุปอย่างชัดเจนได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงไม่อาจจะระบุได้อย่างเป็นระบบว่าถ้อยคำลักษณะใดบ้างที่นำมาผนวกกับคำซึ่งมีคุณสมบัติที่ค่อนข้างตายตัว เช่น คำว่า “แต่” หรือคำอื่นๆ แล้ว จะทำให้เกิดอารมณ์ขันได้ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าต่อไป